

A mázolt selyem - alapanyag történeti és technológiai áttekintése

BAJKÓ BENCE

*Ifjú Kézműves Remek díjas selyemfestő, közgazdász
6527 Nagybaracska Fülemléle utca 7/A.
e-mail: bajkobence2001@gmail.com*

Rezümé: Köztudott, hogy magyar népviseletek közül az egyik legdrágább és legdíszesebb a sárközi népviselet. Száz évvel ezelőtt Sárköz (Tolna vm., Baranya vm.) még virágzó, paraszti tradíciót őrző tájegység volt, hagyományos öltözetdarabjaikat készítették, viselték. A női ruházat egyik legszebb alapanyaga a mázolt selyem volt, mely a brokát selyemre sablonokkal festett színes virágos selymet jelenti. Feltörik a kérdés, mellyel korábban eddig senki nem foglalkozott, hogy miért kezdtek el sablonokkal virágokat festeni az önmagában is szép selyemanyagokra? A válasz nem egyszerű. Kutatásaim szerint feltehetően azért, mert a kevésbé módos parasztok utánozni próbálták a nagyon drága, Franciaországból származó borotvált selyem anyagokat. Tanulmányomban igyekszem rámutatni, hogy a mázolt selyem a szerb népviseletben jelent meg először, megkísérlem nyomon követni, hogy onnan miként került Magyarországra (Bácska, Sárköz és Kalocsa vidékre), ahol a díszes ünnepi viseletek szerves részévé vált. Tanulmányomban bemutatom, miként készül ez a nemes alapanyag, illetve miként vált részévé az ünnepi női sárközi viseletnek.

Kulcsszavak: népviselet, Sárköz, mázolt virágú selyem, borotvált selyem

Painted floral silk - a historical and technological overview of the material

Summary: It is well known that one of the most valuable and most ornate of all Hungarian folk costumes is the folk costume of Sárköz. 100 years ago, Sárköz (Tolna, Baranya) region flourished, these costumes were worn. One of the most beautiful materials is painted floral silk, which is a colourful floral silk painted on brocade silk with stencils. This raises a question that no one has answered before. Why did people start using stencils to paint flowers on silk? The answer is not simple, the less well-off peasants tried to imitate the very expensive shaved silk fabrics from France. Why did painted floral silk first appear in Serbian folk costumes, and how did it find its way to Hungary, to the regions of Bácska, Sárköz and Kalocsa, where it became part of folk costumes? In my study I will present the history of this noble material and the method of its production.

Keywords: folk costume, Sárköz, painted floral silk, shaved silk

Bevezetés

Jelen tanulmány a mázolt virágú selyem-alapanyag történetét és e technológia sajátosságát hivatott bemutatni. Ezen nemes alapanyag kutatását 2021 őszén kezdtém, amikor hűgomnak szerettem volna egy eredeti darabot vásárolni születésnapjára, de sajnos erre nem volt lehetőségem. A megfelelő eredeti darab megvásárlása során több nehézséggel szembesültem. A legelső e ruhadarabok ritkasága, mára ugyanis a legtöbb darab múzeumok, néptáncos családok és gyűjtők birtokában van, így megvásárlásuk meglehetősen bonyolult. Mivel ezeket a ruhákat nem tisztították, csaknem százéves korukból kifolyólag a többségük az évek során elpiszkolódott, emellett – rossz tárolásukból kifolyólag – sokszor rozsdafoltok is találhatóak rajtuk. A mázolt selyem alapanyagra a legnagyobb veszélyt a víz és a pára jelenti, ugyanis az ezek színezésére alkalmazott festékanyag nem vízálló, nedvesség hatására a minták megfakulnak és elmaszatólnak olyannyira, hogy nem lehet jól kivenni a rajzolatukat. Ezen jelenség a kutatást is megnehezíti. Végezetül a régi ruhadarabok mérete is gondot okozhat, ugyanis a 21. században az emberek átlagmagassága jóval meghaladja azokét, akik a 20. században éltek, emiatt a ruhadarabok ugyan kiállíthatók, mai használatra viszont ritkán megfelelőek. Egyértelművé vált számomra, mint sok más hasonló helyzetben lévő hagyományőrző számára, hogy nagyon nehéz színpadi használatra mázolt selyem öltözetet beszerezni, éppen ezért szükség lenne újak, lehetőleg a régiek pompájához felérő darabok készítésére.

A felsorolt nehézségeket látva kutatni kezdtem azt, hogy saját kezűleg miként tudnám elkészíteni ezen alapanyagot. Szembesültem azzal, hogy a régiek pompáját hűen tükröző festett selymet több mint ötven éve nem készített senki, valamint sajnálatos módon tudományos vizsgálat sem folyt még a témában (sem a készítési eljárásról, sem az anyag történetéről). Ezzel párhuzamosan megtapasztaltam, hogy ezen alapanyagra rendkívül nagy szükség lenne a hagyományőrzéshez, annak hiteles színpadi bemutatásához. Több hónapos keresgélést követően megtaláltam a megfelelő festékanyagot, amellyel anélkül lehet a selyem alapanyagra mintát festeni, hogy az megfolyna az anyagon. A festékanyag kiválasztásánál fontos szempont volt a korábbi tapasztalatok alapján a hibák kiszűrése, vagyis a vízállóság elérése, és az is, hogy idővel a festék ne peregjen le a selyem felületéről, azaz ne törjön ki az anyagból. A megfelelő festékekkel azonban a régi, Lyonból származó selyemanyagokat nem tudtam megfelelően megfesteni, így új alapanyag is szükségeltett. A megfelelő selyemszövetre interneten keresztül találtam rá Franciaországban, egy párizsi textilkereskedésből szereztem be. Ezt követően megkezdődhetett a régi minták felkutatása és az eredeti darabokról a minták lemásolása új sablonokra. E munkálatokat rendkívül megnehezítette az eredeti ruhadarabok ritkasága és állapota. Az első saját festésű selyemanyagok 2022. elején készültek el, majd ezt követően, a nagy érdeklődésre való tekintettel, vállalkozást alapítottam. Napjainkra több száz méter selymet festettem már meg az ország számos táncegyüttesének. A festési munkálatokkal párhuzamosan elmélyültem az alapanyagok történetében és a minták felkutatásában. Jelen tanulmányban több száz általam felkutatott és mintájuk szerint kielemezett eredeti mázolt selyemruhából levont következtetést mutatok be. Eredményeimhez közel húsz sárközi, bácskai, kalocsai és szerbiai adatközlővel jelen témáról folytatott hosszú beszélgetést használtam fel. Nem vagyok néprajzkutató, de igyekeztem tudományos igényességű interjúkat készíteni, és így – mivel kutatásaim alapján ezt a témát korábban senki sem vizsgálta még – számos értékes tudományos megállapítással tudom segíteni a jövőbeni kutatásokat.

Az alapanyag elődje – a selyem története

A selyem ruhaanyag európai gyártása a 17. századi Franciaországban esett át a legnagyobb fejlődésen.¹ XIV. Lajos, a köztudatban Napkirály néven ismert uralkodó nagy hatást gyakorolt a versailles-i udvar divatjára, így az egész franciaországi textiliparra.² Az évszázadok során, a technológia, így az alapanyagok összetétele, minősége és mintázata folyamatosan módosult. A 18. században már megjelentek a virág motívumok a szövésmintákban is. Vadászi Erzsébet tanulmányában „nagyvirágos stílus” szóval illette azon alapanyagokat, melyek szövésmintázatát a kortárs selyemfestők inspirálták.³ Valószínűsíthetően az előbb említett motívumok a brokát selyem elődjei, ahol a vastag selyem anyagba az alapanyag színével azonos vagy eltérő színnel selyemszállal szőtték egyszínű virág motívumokat. Magyarországon is készítettek selyemből ruha-alapanyagot, melyekről több tanulmány született.⁴ Jelen kutatás szempontjából a magyar eredetű selyem problémája nem fontos, ugyanis a sárközi népviseletben használatos selymeket Franciaországban készítették. A mai napig fennmaradt legrégebbi, a jelen kutatás szempontjából releváns selyemből varrt viseletdarabok alapanyaga feltehetően a 19-20. század fordulójáról, Franciaországból származik.

A mázolt selyem elődei - a bársonyvirágú selymek és a borotvált selymek is a 19-20. század fordulójáról, a franciaországi Lyonból valók.⁵ Az alapanyagok számos színárnyalatban és mintázatban jelentek meg az évek előrehaladtával. Mint sok más alapanyagnál, így jelen esetben is kijelenthető, hogy a textilipar fejlődésének köszönhetően az alapanyagok is egyre díszesebbek lettek. A legrégebbi a bársonyvirágú selyem, ez egy egyszínű selyem anyag, melyet bársony száakkal hímeztek gépi technológia segítségével, majd a színesen hímezett bársonyvirágok szálait visszavágták az alapanyag felszínétől pár milliméterre. A bársonyvirágú selyemnek két fajtája létezik, az időben korábbi feltehetően az úgynevezett „magába mintás”⁶ bársonyvirágú selyem, melynek esetében az alapanyag színe és a szőtt bársonyvirág színe megegyező. A korban későbbi a színes bársonyvirágú selyem, mely elődjétől eltérően színes virágokkal került megszövésre, ezáltal díszesebb volt elődjénél. Érdekeség, hogy az alapanyag sötét színű alappal fordult elő, ellentétben a későbbi selyem típusokkal. Ennek fő oka az lehet, hogy ezeket a viseleteteket nem tisztították, és a világos színek könnyen szennyeződtek.

1. Kép:
Magába mintás bársonyvirágú selyem.
Forrás: Saját gyűjtemény

¹ VADÁSZI 1985, 36.

² KONYA 2023: Selyemszövés - a mesterség, amely összeköti Európát és Kínát

³ VADÁSZI 1985, 36.

⁴ TAKÁTS 1998, 163-192.

⁵ Adatközlő: Pál Erzsébet, Decs (Tolna vm.), szül. 1938.

⁶ Uő.

2. Kép:
Cifra bársonyvirágú anyag. Forrás: Saját gyűjtemény

Az 1910-es években a textilipar fejlődésével elérhetővé vált az a technológia, melynek segítségével teljesen az alapselyemig vissza tudták vágni a szövött virágokat, valamint a színes virágok alapanyaga is lecserélődött selyem szálra, ezt nevezték borotvált selyemnek⁷ vagy „beretvált selyemnek.”⁸ Előbb az úgynevezett „vastag borotvált selyem”⁹ jelent meg, melynek alapanyaga ugyanaz a vastag selyemszövet volt, mint a bársonyvirágú selyemnek.

Az idő előrehaladtával az egyszínű alapanyag színes virágokkal való meghímzését követően újabb, az alapanyag színével megegyező színű hímzés került a selyemre, ezt vékony borotvált selyemnek nevezték, ugyanis az alap selyemszövet sűrűsége, ezáltal vastagsága jelentősen csökkent. Feltehetőleg ezen alapanyag az 1910-es évek közepén jelent meg. A bársonyvirágú selyem és a vastag borotvált selyem, az alapanyag vastagsága miatt időtálló anyag, azonban a vékony borotvált selyem egy idő elteltével töredezni kezdett, és rendkívül sérülékenyvé vált.

3. Kép:
Borotvált selyem anyag (vékony). Forrás: Saját gyűjtemény

⁷ Uő.

⁸ Adatközlő: Rimóczi Katalin, Nagybaracska (Bács-Kiskun vm.), szül. 1954.

⁹ Adatközlő: Pál Erzsébet, Decs, szül. 1938.

Később, az 1920-as évek közepén megjelentek a ma használatos „lyoni selyem” „vastag selyem” „sodrott selyem” szoknyák, melyek anyagsűrűségükből és a viszkóz alapanyag tartósságából kifolyólag ma is jelentős számban számos tájegység megőrződött népviseleteiben. A bemutatott alapanyagok az európai kereskedelem által juthattak el Franciaországból Európa sok más országába. Magyarországra leginkább zsidó kereskedők hozták be, és a bajai piacon méterben vásárolták a módos parasztszaládok.¹⁰ A franciaországi származásra bizonyítékul szolgálhat Tóth Zsuzsanna tanulmánya, aki szintén említi a Déri Múzeum néprajzi gyűjteményében lévő sárközi brokát szoknyáról, hogy az kereskedők révén került a felajánló családboz Franciaországból.¹¹ Mire az egyébként is drága bársonyvirágú és borotvált selyemanyagokat a kereskedők Magyarországra behozták, az áruk még magasabb lett, így azt valóban csak a tehetősebb parasztszaládok engedhették meg maguknak. Az elmondások alapján egy-egy ilyen öltözet ára egy fejős tehén árával is felért abban az időben.¹²

4. Kép:
Borotvált selyem menyasszonyi ruha.
Forrás: Érsekcsanádi Bazsarózsa Tánc-
együttes gyűjtései

A selyemfestés története

Az előbbieken bemutatott alapanyagokat az Osztrák-Magyar Monarchia, majd a későbbi Jugoszlávia területén élő számos nemzetiség is előszeretettel használta ünnepi öltözeteiben. A Tolna vármegyei Sárközben szoknyát, kötényt, kendőt, mellényt, blúzt varrtak ebből a különleges módszerrel készült mintás textilből. Kutatásaim alapján a selyemfestés ötlete az egykori Jugoszlávia északi részén vetődött fel, a határhoz közel. A visszaemlékezések szerint az itteni kevésbé módos parasztszaládok nem engedhették meg maguknak a drága bársonyvirágú és bo-

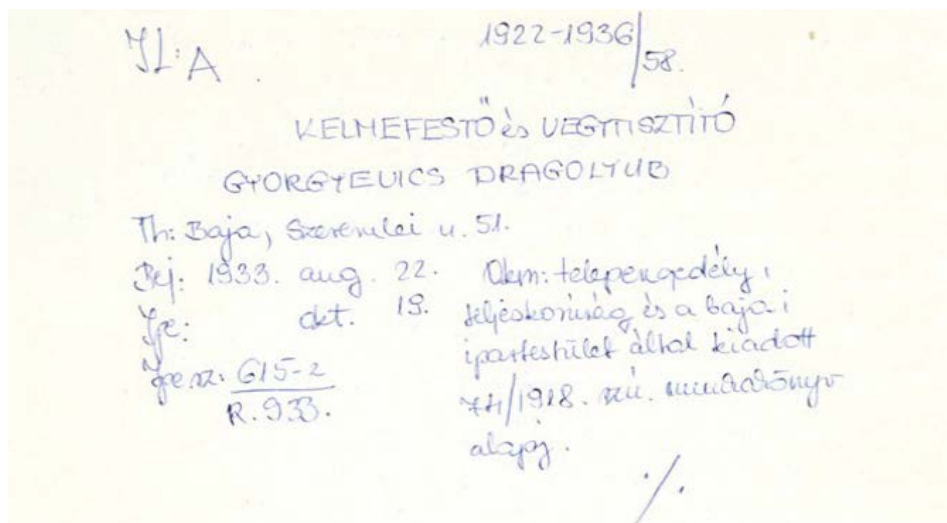
¹⁰ Adatközlő: Pál Erzsébet, Decs, szül. 1938.

¹¹ TÓTH 1988, 227.

¹² Uő.

rotvált selyemanyagokat.¹³ Feltehetően ezen igény kielégítésére gondolták úgy, hogy az egyszerű brokát selyemanyagokra festett virágokkal, a drága lyoni bársonyvirágú és borotvált selyemanyagokhoz hasonló alapanyagokat készíthetnek maguknak. Az a tény, hogy kezdetben magánházaknál kezdték el virágosra festeni az egyszínű selymeket, vagy egy ügyes mester kezdeményezte és látta el a családokat ezzel az anyaggal, egyelőre nem tisztázódott számomra kutatásaim során.

Magyarországon a selyemfestés mestersége az úgynevezett „festőkocsival”¹⁴ vált ismertté, feltehetően az 1920-as évek közepén. A hercegszántói határnál festőkocsijával átkelve a szerb nemzetiségű Gyorgyevics Dragolyub Bajára (Bács-Kiskun vm.) érkezett, hogy aztán itt megfesse a parasztok által hozott egyszerű brokát-selymeket. A külhonból érkező mester nagy népszerűségnek örvendett akkoriban, ugyanis Sárköz és Bácska legszebb selyemalapanyagait ő készítette. A sikereinek köszönhetően 1933-ban úgy döntött, hogy Bajára költözik, majd az erre vonatkozó írott források szerint ott egy festőműhelyt létesített.¹⁵ Bácskából és Sárközből ide jártak festetni az egyszerű selymeket, hogy olyan díszesek legyenek, mint a borotvált selyem. 1936-ban Gyorgyevics Dragolyub a belügyminiszter úr engedélyével családi nevét Gyöngyösire változtatta. Az adatközlőkkel folytatott beszélgetéseim során a bajai selyemfestő mestert mindig „Gyöngyösi bácsi” megnevezéssel illették, így kikövetkeztethető, hogy Gyorgyevics Dragolyub és „Gyöngyösi bácsi” ugyanaz a személy volt. Idővel nem csak a kevésbé tehető parasztcsaládok készítették mázolt selyem öltözetet, hanem a gazdagabb parasztok szekrényeiben is megjelentek a borotvált selyem öltözetek mellett a mázolt selyem öltözetek is. Ez a tény jól nyomon követhető, hiszen a jómódú parasztcsaládok utódainak birtokában lévő viseletgyűjteményben egyaránt megtalálhatóak a mázolt selyemruhák, csakúgy, mint a bársonyvirágú és a borotvált selyem alapanyagúak.

5. Kép:
Gyorgyevics Dragolyub iparosnyilvántartása I.
Forrás: Türr István Múzeum adattár

¹³ Adatközlő: Bački Breg adatközlők, Béreg ma Bački Breg (Szerbia).

¹⁴ Uő.

¹⁵ Türr István Múzeum adattár, Adattári szám: 1599.93 Bajai mesterségek, Baja

Megj.: 1936. ápr. 18. helyét Parti u. 19. sz. alá
helyezték át, 615/5. R. 933.

1936. VII. 4. bejelentette, hogy a u. kir. Belügy-
miniszter úr 16.728/335. III. sz. r. engedélyével
szőlői nevét „GYÖNGYÖSI” névre változtatta át.
615/6 R. 933.

1915. dec. 13. iparát szüntették 1086/R. 915.
új iparjog. — deget lett. 1915. dec. 22.

1916. ápr. 1. iparát ismét gyököröztö.
524/5/1916.

iparát 1963. ápr. 15. szüntették 19.080/1967.
decművelés 1970. IX. 19. 224/1970.

6. Kép:

Gyorgyevics Dragolyub iparosnyilvántartása

II. Forrás: Türr István Múzeum adattár

Az 1920-as években és az azt követő évtizedekben Gyöngyösi bácsi a mázolt selyemruhák megfestésekor olaj alapú festéket használt.¹⁶ Ezek előnye, hogy élénk színeket vihetünk fel az alapanyagra, hátrányuk viszont, hogy nedvesség hatására elmaszatólnak. Szintén fontos megemlíteni, hogy e technológiával kizárólag világos (fehér, bézs, sárga) selymeket festettek, mert ez a festék színáteresztő, azaz minél sötétebb az alapanyag színe, annál kevésbé látszik a festék színe az anyag felületén. Az így festett selymeket legkorábban a sárközi menyasszonyi viseletekben láthatjuk, ugyanis erre az időszakra tehető a sárközi menyasszonyi viselet „kivilágosodása.”

¹⁷ Gyöngyösi bácsi iparművészeti tevékenységét 1970-ben fejezte be. ¹⁸

7. Kép:

Olajos alapú mázolt selyem anyag. Forrás: Saját gyűjtemény

¹⁶ Adatközlő: Mikacs Katalin, Szeremle (Bács-Kiskun), szül. 1941.

¹⁷ Adatközlő: Pál Erzsébet, Decs, szül. 1938.

¹⁸ Türr István Múzeum adattár, Adattári szám: 1599.93 Bajai mesterségek, Baja

A II. világháború után Gyöngyösi bácsin kívül a Patyolatban, azaz a ruhatisztítás és vegytisztítás tevékenységi körrel rendelkező üzletben is festettek selymet Baján a Szabadság utcában, majd 1965 körül a Patyolat a Szegedi útra költözött.¹⁹ A festéket keverő idős hölgy (Májkó²⁰) halálát követően nem volt, aki ismerte a festékkeverés mikéntjét, így szitáit gödörbe dobták és elégették.²¹ A Patyolat az 1970-es évek elején fejezte be a selyemfestést. Az ott festett minták nagy mértékben hasonlítottak háború előtti elődjeikre, azonban a festékanyag megváltozott. Az új festék mész alapú volt, ami lehetővé tette a sötétebb színű selymek megfestését is. A virág megfestése előtt az alapanyag azon részét, ahova a virág került, fehér, mész alapú festékkel vonták be, majd ezt követően került rá szitanyomással a virágminta. Ennek a festékanyagnak a hátránya, hogy az idő múlásával elkezdett a mész kitöre-
dezni a selyem felszínéről, valamint színe elhalványodott.

8. Kép:
Mész alapú mázolt selyem anyag. Forrás: Saját gyűjtemény

A szitanyomás - technológia

A szitanyomás már a 18. században ismert eljárás volt, de ekkor még nem terjedt el, csak később a 19. században vált a selymek népszerű díszítési technológiájává.²² Az évtizedek során a szitanyomásnak számos altechnológiája jelent meg.²³ Az 1920-as években, majd a későbbi évtizedekben is ezt az eljárást alkalmazták az alapanyag megfestése során.²⁴ Fontos megjegyezni, hogy jelen tanulmányban nem az általános szitanyomást, hanem a népviseletben alkalmazott selyemfestés során használt eljárást ismertetem. A szitanyomtatás során a festéket közvetlenül a termék felületére préseljük egy szitán keresztül, majd hőkezeléssel rögzíthetjük azt. A szitanyomás során annyi szitát szükséges alkalmazni, ahány színárnyalat található a mintában. A szita egy olyan nedvességálló anyagból készült téglalap alakú keretbe foglalt nyomóminta, melyen a mintában látható egy-egy színárnyalat kerül

¹⁹ Adatközlő: Mikacs Katalin, Szeremle, szül. 1941.

²⁰ Szerb szó, jelentése: anya, nagymama, az idős hölgy beceneve volt, feltehetően szerb származású volt

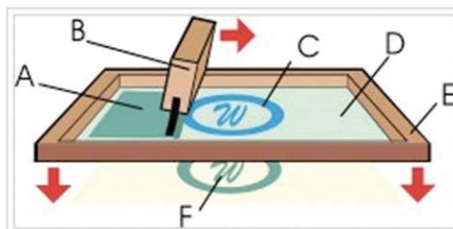
²¹ Uő.

²² PALLÓS 2023: Szitanyomás az ipar- és a képzőművészetben. Textil vagy vászon?

²³ NAGY 2017. 22–48.

²⁴ Egy korábban hordott, aztán szétbontott selyemszoknyát, vagy az új anyagot méterben festették meg.

kivágásra.²⁵ Ez azt a célt szolgálja, hogy amikor az anyagra fektetve megfestjük azt, akkor a festék csak a kivágott terület alatti anyagot fesse be. Az egyes mintákat pontosan illesztve a festési folyamat végén a kívánt mintát láthatjuk az anyagon. Az egyes színek árnyalatait mindig a legvilágosabb árnyalattól kezdjük, ugyanis a világos árnyalat mindig a teljes szín által megfestett anyagterületet borítja be, s az ezt követő színárnyalatok majd ennek felületére kerülnek. A festéket Gyöngösi bácsi is, és a már említett bajai Patyolatban is ipari festékszóró pisztollyal vitték fel az anyag felületére.²⁶

A szitanyomás eszközei
A festék; B símitókés; C viaszfelület; D selyem;
E keret; F a szitanyomat

9. Kép:
A szitanyomás technológiája. Forrás:
Axioart blog: Mi fán terem? Grafikai
technikák: szitanyomtatás

Mázolt virágminta felépítése és a színek használata a mintában

A mázolt selyemminták a borotvált selyemmintákhoz hasonlóan kisebb és nagyobb virágokból, valamint a hozzájuk tartozó levelekből épülnek fel. A minta középpontjában általában 1-3 fővirág áll. A fővirágok legtöbbször a rózsafélék családjába tartozó virágok, de ritkán előfordul tulipán vagy liliomminta is. A fővirágok színei a rózsaszín, piros, bordó és lila színek változatos színárnyalatai. A megfigyelések alapján a virágok nem egy irányban állnak, hanem csokorszerűen, bokrokban.

10. Kép:
Mázolt selyem minta I. Forrás: Eredeti
minta saját digitalizációja

²⁵ Uő. 51-58.

²⁶ Adatközlő: Mikacs Katalin, Szeremle, szül. 1941.

A fővirágok mellett jellemzően egy-két fajta apróbb virág is megjelenik, melyek a liliom, búzavirág, nefelejcs virágok jegyeit viselik magukon. Számuk három és tíz között változik, akár két virágtípus is megjelenhet a fő virágmotívum mellett, azonban kettőnél több nem jellemző. Leggyakrabban ezek a virágok kék színnel jelennek meg a mintában, esetenként sárga és lila virágok is előfordulnak. A virágokhoz tartozó levelek minden ábrában láthatóak, egyes mintákban szár elemek is megtalálhatóak. Általában a teljes minta 1/4–1/3 részét képezik, színük az élénk fűzőldtől egészen a „permetkéig” (világoskékig) terjed.²⁷ Mintázatban rózsza, csalánra és tulipánlevelekre emlékeztető levelek láthatóak.

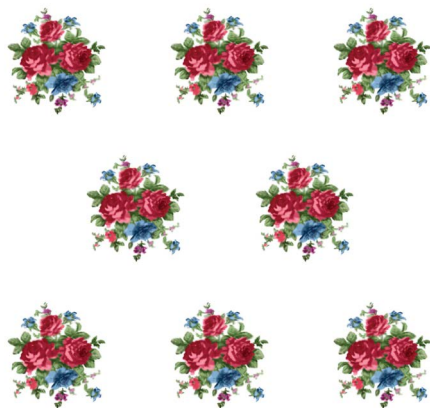

11. Kép:
Mázolt selyem minta II. Forrás: Eredeti
minta saját digitalizációja

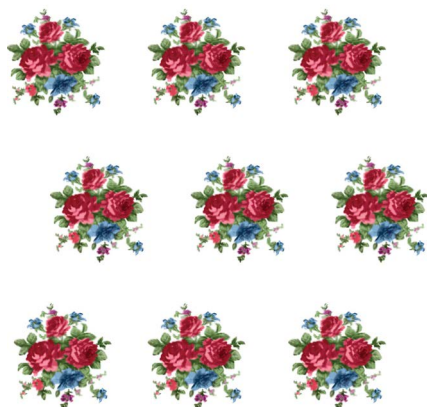
A minta mérete és elrendezése az anyagon

A minták nagysága rendkívül eltérő, a 12 centimétertől egészen 20 centiméterig terjedhet. A fővirágok többsége felfelé néz, a minták nem kerülnek elforgatásra a méteranyag festése során, vagyis a virágok állása megegyező. A méret függ a virág szimbólumok összetettségétől, illetve arányaitól. A minták között vannak hosszanti, illetve szabályos változatok, amelyek egy tengely mentén szimmetrikusak, vagyis körszimmetriával tükrözhetőek. A selyemanyagot legtöbbször méterben festették, ennek következtében a varrás során elvágásra kerülhetnek az egyes virágok, azonban fél minta festésére ritkán került sor. A festés során az anyagszélességnek megfelelően úgy helyezték el a festett virágokat egy soron belül, hogy azok között 15–20 cm távolság legyen. Az első előforduló mintázatban az egyes sorok úgy követik egymást az anyagon, hogy a sor egyes mintái pontosan az előző sorban lévő minták között féltávon helyezkednek el, vagyis elcsúsztatott mintázatot alkot. A másik előforduló mintázatban a mintasorok elcsúsztatása kevésbé szabályos.

²⁷ A „permetkék” színnevet az egyik kék kázmérszoknyára használják, ez a színjelző a népi szóhasználatban onnan ered, hogy amikor a szőlőt rézgáliccal permetezték, akkor a levélen megszáradt kék szín és a levél zöld alapszíne együttesen ilyen árnyalatot adott ki.

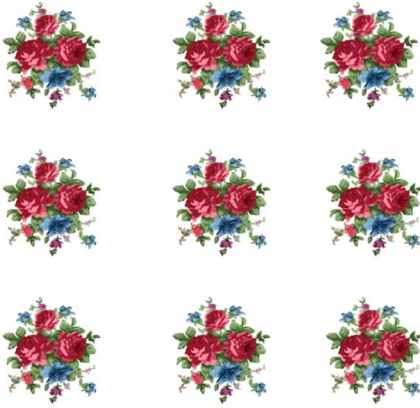

12. Kép:
Mázolt selyem mintázat I. Forrás: Saját szerkesztés

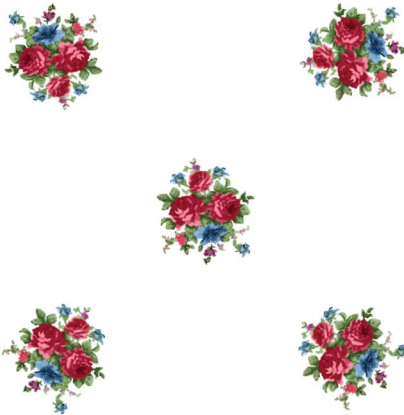

13. Kép:
Mázolt selyem mintázat II. Forrás: Saját szerkesztés

A fejkendő megfestésekor más a mintázat rendje. Amennyiben kisebb mintákról van szó, gyakran 3-3 minta kerül három sorba, amely nem kerül elcsúsztatásra. A másik előforduló mintázat szerint öt minta kerül a kendőre, melynek középpontjában egy helyezkedik el, s a kendő négy sarkában lévő minták a központi minta felé fordulnak.

14. Kép:
Mázolt selyem mintázat III. Forrás: Sa-
ját szerkesztés

15. Kép:
Mázolt selyem mintázat IV. Forrás: Sa-
ját szerkesztés

Összegezve a mázolt selyem alapanyag létrejöttét úgy értékelhetjük, hogy azt számos történelmi és kulturális tényező segítette elő. A zsidó kereskedők által Magyarországra szállított bársonyvirágú selyem és borotvált selyem magas ára volt az indíték arra, hogy a szegényebb családok, akik nem tudták kifizetni, más módon, az olcsóbb, megfestett selymek beszerzésével igyekeztek pótlani e drága alapanyagokat. Ezt az igényt Gyorgyevics Dragolyub szerb származású kelmefestő elégítette ki az általa a brokátselyemre sajátos szitatechnológiával festett virág motívumokkal. Jelentős előrelépést jelentett az alapanyag magyarországi népviseletben való megjelenésében a mester magyarországi letelepedése, melyet több évtizedes selymfestő iparosmunka követett. A mester mellett hasonló minőségű, ám némileg különböző selymfestő tevékenységet a bajai Patyolatban is folytattak, ahol szintén nagy mennyiségű selyem került megfestésre. A selymfestő mesterek ilyen minőségű munkássága azonban nem valósulhatott volna meg az előző évszázadokban folyamatosan fejlődő szitafestő technológia elterjedése nélkül. A tanulmány során bemutatásra került a motívumok mintabeli felépítése, a gyakori színösszeállítások, valamint a motívumok elrendezése az alapanyagon és az azokat meghatározó paraméterek is. Számomra, aki a mai technológia segítségével ilyen anyagok készítésével foglalkozom, a fenti kutatás megfelelő kiindulópontot jelenhet egy modern, de a régiekhez méltó pompájú alapanyag előállításához. Természetesen a mázolt selyem története és az eredeti ruhadarabokon megjelenő sokszínű motívumvilág további vizsgálatokra érdemes téma.

Köszönetnyilvánítás

Ezen tanulmány megírását több éves kutatás előzte meg, mely nem valósulhatott volna meg, azon hagyományörző személyek és családok nélkül, akik betekintést engedtek családi ruhagyűjteményükbe, és megosztották velem tudásukat, melyért köszönettel tartozom. A ruhák megtekintése önmagában azonban kevésnek bizonyult, mert sok esetben a fiatalabb korosztály már nem tudta pontosan elmesélni az egyes ruhák eredetét, vagy a selymfestés történetét. Éppen ezért a legnagyobb köszönettel idős adatközlőknek tartozom, akik megosztották velem történeteiket, készséggel válaszoltak kérdéseimre, a levont következtetéseimet megerősítették vagy javították. Jelen tanulmányom, az alapanyagokról és ruhákról szerzett tapasztalatom jórészt Pál Bözsi néni, Mikacs Katalin és Rimóczi Kati néni tudására és történeteire épül. Farkas Lászlóné, Pál Bözsi néni, Decsről, a Népművészet Mestere, a Sárköz leghitelesebb adatközlője. Bözsi nénitől rengeteg adatot gyűjthettem a régi alapanyagok pontos nevről és származásáról, megjelenésük idejéről, ő mindig szívesen mutatta meg számomra viseletgyűjteményét, melyből sokat meríthettem munkám során. Mikacs Katalin szeremei selymfestőnek köszönettel tartozom a selymfestés történetéről folytatott számos beszélgetésért és gyűjteményének bemutatásáért. Rimóczi Kati néni, nagybaracsikai lakos mindig szeretettel fogadott, és mesélt nekem hosszú órákon át azokról az emlékekről, melyeket fiatal lányként megtapasztalt, és azokat a történeteket is megosztotta velem, melyeket még edesanyja elbeszéléseiből ismert. A vele folytatott beszélgetések ugyancsak hozzájárultak a selymfestés felkutatásához, illetve bennem is megerősítették a népi kultúra iránti érdeklődést. Nagy köszönettel tartozom Andócsi Adél és Andócsi Mónika néptáncoktatóimnak, hogy a munkám és kutatásom során végig

támogattak, és mindig bátran fordulhattam hozzájuk kérdéseimmel és kéréseimmel, utamat folyamatosan egyengették.

Felhasznált források

Türr István Múzeum adattár, Adattári szám: 1599.93 Bajai mesterségek, Baja

Bibliográfia

NAGY L. 2017: A grafikai szitanyomtatás története, eszközei és gyakorlata, Budapest, 2017, 22–48., 51–58.

TAKÁTS R. 1998: Adatok a magyar selyemhernyó-tenyésztés történetéhez. II. A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei 1995–1997 Budapest, 1998, 163–192.

TÓTH ZS. 1988: Decsi menyasszonyi viselet a Déri Múzeumban A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1987 Debrecen, 1988, 227.

VADÁSZI E. 1985: Hét évszázad selyemszövevei. XIV-XX. sz. Vas Megyei Múzeumok Katalógusai 117. Sárvár, 1985, 36.